

Іван Васильович КРИЦАК,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Ігор Сергійович ПОЛЯКОВ,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬТВА Й ЦЕРКВИ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Стаття присвячена аналізу ролі інститутів громадянського суспільства та церкви у протидії злочинності. Виявлено тенденції та перспективи його розвитку на сучасному етапі державного життя через

кримінологічну ретроспективу. Кримінологічний аналіз проблем громадянського суспільства дозволяє розкрити його наступальний вплив на політичні та соціальні процеси в Україні. Основні тенденції включають зростання активності громадян, посилення громадського контролю та розвиток правової освіти. Перспективи полягають у впровадженні кращих світових практик, інновацій та посиленні взаємодії з міжнародною спільнотою, що сприятиме зниженню рівня злочинності та зміцненню громадянського суспільства в Україні. Встановлено, що значущою у механізмах неформального соціального контролю у протидії злочинності є роль церкви.

Ключові слова: *злочинність, протидія злочинності, запобігання кримінальним правопорушенням, громадянське суспільство, церква, духовно-ціннісний підхід, кримінологічний аналіз, війна.*

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку громадянського суспільства особливу роль відіграють глобальні процеси, що впливають або на його посилення, або на послаблення. Громадянське суспільство є своєрідним запобіжником злочинності, корупції та багатьох інших негативних явищ, адже перемогти нації та народності, що об'єднані одним духом у відстоюванні традиційних цінностей, національної ідентичності, звичаїв, національної самобутності не так вже й просто новими «хрестовими походами», які історія вже переживала і, по суті, й досі відбуваються такі завоювання лише можливо в інших формах, чи є більш завуальованими. Таким зразком у відстоюванні своїх цінностей можуть бути народи мусульманського світу, куди ідеологія/релігія прав людини («інша сторона прав людини» за визначенням французького філософа Алена де Бенуа) у всій своїй красі гріховності не змогли наступати. В жодній країні світу не побудовані ідеальні зразки громадянського суспільства. Громадянське суспільство – це суспільство ідеальних громадян. Зважаючи на те, що людина недосконала, світ недосконалий такий зразок може бути хіба що як еталон, до якого хотілося б досягти. Однак ми прагнемо до кращого, і це головна ціль життя людини – зробити все можливе, щоб сьогоднішній день був кращим за вчорашній. Кожного разу покращення людини, прагнення до висот, приходять до вищих рівнів/щаблів такого ідеалу. Мотиваційні фактори на цьому шляху найрізноманітніші: бажання працювати, глибокі ціннісні основи на засадах молитовних станів вихолощення гріховних генних модифікацій людини, віра, релігія, Церква тощо. Отож, головним завданням на цьому шляху є максимальне вдосконалення кожної людини та суспільства. Через неформальний соціальний контроль засобами активізації інститутів громадянського суспільства, церкви можливо істотно знизити рівень криміногенних загроз.

Принагідно зауважимо, що питання використання потенціалу громадянського суспільства у протидії злочинності неодноразово потрапляли до фокусу уваги В. С. Батиргареевої, В. В. Голіни, О. М. Джузи,

М. Г. Колодяжного, О. М. Литвинова, С. С. Шрамко та інших дослідників. Втім, у сучасних умовах триваючої війни та у перспективі миру, перехідного періоду, проблеми кримінологічної специфікації інструментів впливу громадянського суспільства й церкви на детермінаційний комплекс злочинності мають бути переосмислені.

Мета статті полягає у встановленні, описі та поясненні можливостей і проблем використання інститутів громадянського суспільства та церкви для виконання задач у сфері протидії злочинності в оптиці духовно-ціннісного кримінологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Громадянське суспільство – це суспільство політично свідомих, небайдужих до цінностей проблем спільноти громадян. Таке суспільство є відкритим соціальним середовищем, в якому забезпечуються свобода слова, гласність, самовираження, доступ до інформації. Це система, яка завжди знаходиться в русі та трансформації. Вона регулюється відповідно до зовнішніх умов та моральних конструктів громадян, які є включеними в соціальну спільноту. Дане явище є сферою приватних інтересів, яка сконцентрована в недержавних інститутах, що співпрацюють між собою та з державою задля досягнення консенсусу¹. З політичною системою взаємодіють різноманітні сфери громадського життя, усі вони в тому чи іншому ступені беруть участь у формуванні політичної культури, визначають основні напрямки цього процесу. До основних функцій організацій громадянського суспільства належать так звані видимі й приховані. До першої категорії відносять відстоювання інтересів громадян на управлінському рівні, лобіювання та контроль за дотриманням громадських прав. До прихованих функцій відносять розбудову моральної складової суспільства, об'єднання громадян, формування громадянського суспільства, зміцнення віри у власні сили та довіри до представницьких організацій².

Варто погодитись із позицією Л. М. Кінга, який, на відміну від класичних лібералів XVII–XIX ст., зокрема Дж. Локка, А. Сміта, котрі наголошували на індивідуалістичних основах єднання людей у суспільстві, виходить з органічного бачення суспільства (та людства загалом). Він розглядає людство як особливий єдиний та неподільний соціальний організм, якому за природою притаманні мир, кооперація різнофункціональних частин і членів між собою з метою реалізації загальносуспільного блага, подолання перешкод до матеріального та духовного удосконалення³. Це й забезпечує його стійкість і виживання.

¹ Гетьман С. А., Мерник А. М. Сучасні теоретико-правові концепції громадянського суспільства. Теорія й історія держави і права. Вип. №3, 2011. С. 9.

² Колька Л. М. Роль організацій громадянського суспільства як бустера розвитку демократичної політичної культури на прикладі Закарпатської області *Politology bulletin*. 2023. Iss. 91. С. 331.

³ William Lyon Mackenzie King, *Industry and Humanity: A Study in The Principles Underlying Industrial Reconstruction*. Toronto, Boston and New York: Houghton Mifflin Company, 1918. P. 86; Reg Whitaker. *The Liberal Corporatist Ideas of Mackenzie King*. Labour / Le Travailleur 2. 1977. P. 161; Єремеев О. Громадянське суспільство, громадянська освіта та громадська думка в концепції корпоративного лібералізму Вільяма Лайона Макензі Кінга. *Empirio* 1. 2024. № 2. С. 27. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2024.1.2.25-34>.

Відповідно до цього, фундаментальні інтереси різноманітних суспільних груп з різними інтересами, статками та відмінним становищем у системі виробництва є спільними, а конфлікти другорядних інтересів – такими, що їх можна подолати завдяки застосуванню належних підходів до примирення та встановлення комунікації і кооперації. Такими механізмами автор «Індустрії та людяності» вважав примирення, арбітраж та публічне розслідування. На його думку, кооперація та координація зусиль, базовані на довірі й усвідомленні різними групами загального блага як спільної мети, і творять соціальну гармонію¹.

Поряд із визнанням індивіда найвищою суспільною цінністю В. Л. М. Кінг засуджував надмірний індивідуалізм як чинник породження конфліктів, переважання деструктивних егоїстичних інтересів над міркуваннями про загальне благо, наголошував на самореалізації людини передовсім на шляху служіння іншим. Цим він керувався і протягом своєї політичної кар'єри, що й пояснює значною мірою його успішність як державного діяча. На його думку, самореалізація індивіда відбувається через інтеграцію до соціальної групи (професійної тощо), а через цю групу – до громади загалом. В. Л. М. Кінг визначав громаду як сферу взаємин, де реалізується загальний інтерес людей. Прикладами такої громади можна вважати локальну спільноту, місто, національну спільноту та людство загалом. Державу (публічну владу) мислитель розглядав як похідну складову громади, носія суверенної влади та найвищого представника всього населення, що перебуває під її юрисдикцією, який закріплює загальносуспільні уявлення про справедливість у формі закону. При цьому державна влада має бути підконтрольною і підзвітною решті громади, що постає внаслідок довготривалої еволюції, спрямованої на розширення простору соціальної свободи та політичного представництва. Отже, процеси, що відбуваються в громаді, є первинними та визначальними щодо процесів на державному рівні².

Дослідження форм і методів взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства з позицій М. П. Гурковського та С. С. Єсімова проявляється наступним чином:

- взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства в Україні здійснюється за різними моделями. Найпоширеніша – патерналістська модель, яка характеризується тим, що представники поліції прагнуть керувати інститутами громадянського суспільства та контролювати їхню діяльність;

- найбільш поширеними формами взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства є різноманітні зустрічі (круглі столи, семінари, конференції, зустрічі з представниками діаспор тощо), робочі групи за участю представників інститутів громадянського суспільства, спільна

¹ Єремєєв О. Громадянське суспільство, громадянська освіта та громадська думка в концепції корпоративного лібералізму Вільяма Лайона Макензі Кінга. *Empirio* 1. 2024. № 2. С. 28. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2024.1.2.25-34>.

² Там само. С. 28.

діяльність, спостереження;

- найпоширенішими методами взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства є: консультування; інформування; узгодження; обговорення; опитування; анкетування; координація; спільне планування; спільне патрулювання;

- у країнах ЄС використовують різні форми та методи взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, що передбачають формування громадських організацій правоохоронної спрямованості за ініціативою поліції у контексті Community Policing (CoP). Увагу зосереджують на інформаційній взаємодії з окремими громадянами. Водночас реалізується ідея зближення поліції з народом; - найбільш затребуваними є партнерські моделі взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, що характеризуються активними формами та методами взаємодії (діяльність робочих груп, спільна практична робота, взаємний контроль; координація, узгодження, спільне патрулювання); - правова регламентація вимагає нових для поліції форм взаємодії з інститутами громадянського суспільства – йдеться про фінансову підтримку на конкурсній основі соціально орієнтованих громадських організацій, що здійснюють діяльність правоохоронної спрямованості¹.

Кримінологами Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені В. В. Сташиса НАПрН України встановлено, що участь громадськості у запобіганні злочинності є процесом, що відбувається в межах громади і полягає в організації зусиль громадян у досягненні їх цілей через діяльність недержавних організацій для здійснення впливу на процес стримання злочинності. Діяльність громадськості щодо запобігання злочинності представляє собою широкий спектр прямих і непрямих форм участі. Пряма форма участі представляє собою, поперше, безпосереднє фізичне залучення громадян до охорони громадського порядку, у тому числі через діяльність громадських формувань правоохоронної спрямованості щодо: патрулювання територій відповідно до зазначеного маршруту; виставлення постів; проведення рейдів із виявлення правопорушників; здійснення індивідуальних профілактичних заходів; огляду місць скупчення осіб із відхиляючою поведінкою; виявлення причин й умов, що сприяють вчиненню злочинів; проведення агітаційно-пропагандистської роботи. По-друге, активно застосовуються такі форми діяльності громадян та їх об'єднань, спрямовані на випередження, відвернення та припинення злочинних намірів, як: самостійне розслідування фактів учинення злочинних діянь та оприлюднення доказів; доведення до відома вищого керівництва держави випадків порушення чинного законодавства; висування вимог щодо відкритості використання бюджетних коштів на державному та місцевих рівнях; перевірка, а в деяких випадках втручання в обставини, що потенційно мають загрозливі злочинні наслідки; контроль за

¹ Гурковський М. П. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії з інститутами громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2018. Вип. 4.С. 131-132.

діяльністю органів влади, зокрема правоохоронних; участь у законотворчому процесі¹.

Непряма форма участі полягає у роботі неспеціалізованих суб'єктів запобігання злочинності, спрямованій на: інформування (повідомлення про факти злочинів, що готуються, вчиняються та вже вчинені); здійснення комплексу заходів виховного, навчального характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків; забезпечення певної рівноваги у суспільстві шляхом створення атмосфери стабільності, впливаючи на чинники негараздів в економічній, політичній, духовній, сімейно-побутовій та інших сферах².

З позицій духовно-ціннісного підходу у кримінологічному аналізі громадянське суспільство має на меті виявлення зла на планеті Земля, усунення багатьох недоліків його функціонування на рівні криміногенності багатьох мікро-, макрорівнів чого одними нормативними механізмами не можливо досягти – потрібна міцна ідеологія, віра, стійкість, переконання.

Основні кримінологічні виклики:

- криміногенний потенціал суспільства виникає не лише через порушення законів, але й через слабкість моральних засад, що формують поведінку громадян;

- недоліки функціонування державних, інших соціальних механізмів часто не дозволяють належним чином реагувати на проблеми, пов'язані зі злочинністю, бідністю, корупцією та соціальною несправедливістю;

- ідеологічні та моральні фактори відіграють центральну роль у протидії злочинності, адже лише через міцну ідеологію, віру та переконання можна забезпечити стійкість громадян перед злом.

Роль ідеології, віри та переконань у розбудові громадянського суспільства:

- міцна ідеологія є основою формування стійкого суспільства, що здатне протистояти негативним впливам. Без чіткого світогляду і розуміння етичних стандартів будь-яке суспільство залишається вразливим до злочинних і корупційних схем;

- віра є джерелом духовної сили, що стимулює громадян до морального самоконтролю та утримання від скоєння злочинів. Це особливо важливо у моменти кризи або спокуси, коли людина може опинитися перед вибором між добром і злом;

- стійкість та переконання допомагають громадянам не піддаватися впливу злочинної ідеології або тиску з боку криміногенних елементів. Чітке усвідомлення своєї ролі в суспільстві й високі моральні стандарти дозволяють протистояти зовнішнім загрозам і внутрішнім спокусам;

Отже, громадянське суспільство, крім нормативних та правових

¹ Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Х. : Право, 2017. С. 258.

² Там само. С. 259.

механізмів, має спиратися на міцні моральні та ідеологічні засади. Лише через поєднання віри, переконань і соціальної відповідальності можна створити ефективні інститути, що здатні виявляти зло, усувати криміногенні фактори та забезпечувати стабільність і безпеку на всіх рівнях суспільного життя. При цьому, якщо громадянське суспільство визначається як суспільство ідеальних громадян, то, безсумнівно, церква здатна підготувати таких громадян через моральне виховання, зосереджене на цінностях:

- православна віра закликає до милосердя та жертвовності. Такі чесноти формують не лише духовну досконалість, але й роблять людей відповідальними й справедливими громадянами;

- віра навчає поваги до Божого Закону, що переплітається з людськими законами правди, чесності та справедливості;

- церква закликає своїх вірян бути прикладом для інших. Ідеальні громадяни – це ті, хто не лише виконує закони держави, але ті, хто живе за духовними принципами Закону Совісті, створюючи взірець для наслідування;

Церква неодноразово доводила свою здатність відновлювати суспільство, коли вона переживає духовні кризи або втрату моральних орієнтирів. У періоди важких випробувань віра стає тим стрижнем, навколо якого згуртовується народ, а істинна жива православна віра, що проявляється в діях людей, оживляє суспільство.

Як сказано в Євангелії: «У людей це неможливо, Богові – все можливо» (Мф. 19:26). Отож, через глибоку духовну працю над собою та виконання добрих справ людина може досягти не лише особистого спасіння, але й змінити світ навколо себе, сприяючи розвитку ідеального громадянського суспільства.

Громадськість є перспективним резервним суб'єктом запобіжної діяльності, можливості якого в Україні до кінця не реалізовані. Громадяни (як у складі об'єднань, так й індивідуально) можуть впливати на запобігання різним видам злочинності: злочинам, що вчиняються у громадських місцях; злочинам проти власності; злочинності неповнолітніх; пенітенціарному та постпенітенціарному рецидиву злочинів; фоновим для злочинності явищам (алкоголізм, наркоманія, проституція, лудоманія, безпритульність, бездоглядність та ін.) тощо. Тобто це саме ті сфери, які є найближчими до життя пересічного громадянина. Кожний із зазначених напрямів запобігання злочинності втілюється у властивих йому індивідуальних та групових формах. Ефективність діяльності громадськості у запобіганні злочинам залежить від раціонального та своєчасного поєднання їх різних видів. Ключовим моментом форм участі громадськості у запобіганні злочинам є взаємодія з представниками правоохоронних органів. Зближення держави та громадськості, інституційне взаємопроникнення, створення широкої платформи спільних нерепресивних методик нейтралізації потенціалу криміналізації суспільства

має стати одним із головних завдань держави на найближчий час¹.

Найбільш прогресивною участю громадськості у запобіганні й протидії злочинності визнано в США, Великій Британії та Японії. Це пояснюється фінансовою, організаційною та науковою державною підтримкою реалізації запобіжної стратегії «community policing» (політика орієнтування на місцеві громади). Поширеними формами антикриміногенної діяльності громадськості у зазначених країнах є: вуличне патрулювання у складі добровільних дружин на безоплатній основі; участь у програмах профілактики злочинності; добросчесне інформаторство щодо повідомлення громадянами поліцію про відомі факти вчинених злочинів; участь у просвітницьких заходах тощо².

Розвиток громадянського суспільства в Україні є важливою умовою зниження рівня злочинності та зміцнення демократичних процесів. Впровадження кращих світових практик потребує як реформування державних інституцій, так і активної підтримки з боку суспільства. Це допоможе Україні досягти стабільності, прозорості та забезпечити права й свободи громадян. Тут слід вказати наступне:

- в Україні існують серйозні проблеми в побудові громадянського суспільства через політичні, соціальні та економічні чинники, а особливо нинішню російсько-українську війну. Кримінологічний аналіз дозволяє дослідити не лише сучасний стан громадянського суспільства, але й перспективи його розвитку та впровадження кращих світових практик.

- громадянське суспільство являє собою відносини що виникають також поза межами держави, включаючи різні організації, асоціації, рухи, засновані на спільних інтересах громадян у інших країнах. Тому важливим завданням на цьому шляху є здатність запобігати злочинності, знизити рівень соціальної напруги, особливо коли такі організації продукують гріховні/негативні моделі поведінки. Важливим тут є розвиток правової культури, громадська відповідальність, громадський контроль, підтримка активних громадян у боротьбі зі злом.

- низький рівень правової культури та недовіра до державних інституцій, що спричиняє слабку активність громадян у боротьбі з корупцією та злочинністю.

- недостатність ефективних механізмів громадського контролю, адже попри існування громадських організацій, вони часто не мають впливу на політичні процеси чи не здатні реально запобігати корупційним проявам.

- економічні проблеми, безробіття та бідність сприяють соціальній нерівності, що є однією з причин підвищеного рівня злочинності.

- геополітичні виклики та агресія рф значно знижують ефективність інститутів громадянського суспільства, зокрема в регіонах, охоплених нинішньою війною.

¹ Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодажний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодажного. Х. : Право, 2017. С. 259.

² Там само. С. 260.

- у зв'язку з війною українці стали більше об'єднаними/мобілізованими, попри те, існує багато проблем на теренах розбудови громадянського суспільства в Україні, через нинішню російсько-українську війну. Ми бачимо, яку велику роль відіграли волонтери у розвитку громадянського суспільства у перші дні війни й до сьогодні продовжують допомагати армії, в той час, як чиновники грабують державу. У рамках розвитку громадянського суспільства пропонується зробити щотижневий суботник з прибирання та допомоги бідним, знедоленим, усім, хто потребує.

Висновки. Держава відповідає за забезпечення правопорядку та справедливості в суспільстві, а інститут церква – за духовне та моральне виховання громадян. Така модель сприяє формуванню громадянського суспільства високого рівня цивілізованості, де кожен інститут виконує свою функцію для досягнення загального блага. На глобальному рівні Церква Христова є одним з ключових чинників збереження традиційних морально-етичних цінностей, що протистоять культурній та духовній деградації. В умовах сучасних глобальних викликів, де відбуваються нові «хрестові походи» – приховані форми завоювання через нав'язування антицінностей, Церква зберігає свої позиції у відстоюванні національної ідентичності та самобутності.

Мусульманські країни засвідчують успішний приклад збереження моральних норм та протистояння зовнішнім впливам, які намагаються впровадити гріховні моделі поведінки. В цих країнах збереження релігійних принципів і моральних засад є сильним фактором, що допомагає уникати багатьох соціальних та кримінальних проблем.

Попри те, що ідеальне громадянське суспільство в жодній країні світу є недосяжною ідеєю та деякою мірою утопічною концепцією, все ж, слід невпинно прагнути до високих зразків і моделей поведінки людини та соціуму. Церква Христова є тим духовним джерелом, маяком та орієнтиром, що допомагає суспільству прагнути до ідеалу. Її вплив на формування моральних норм, виховання відповідального громадянина та протидія злочинності є ключовими у побудові цивілізованого суспільства. Церква надихає людей до вдосконалення, що в кінцевому підсумку сприяє формуванню спільнот, де панує справедливість, порядок та милосердя.

З позицій кримінології, громадянське суспільство відіграє важливу роль у протидії злочинності на різних рівнях суспільного життя. Воно допомагає ідентифікувати та усувати недоліки у функціонуванні суспільства, що сприяють розвитку криміногенних явищ на мікро- та макрорівнях. Водночас, одних нормативних механізмів для досягнення таких високих цілей організованості державного життя недостатньо. Причини злочинності приховані набагато глибше, аніж недосконалість законодавства через моральну та духовну деградацію окремих осіб і груп.

Громадянське суспільство, засноване на релігійних законах має глибоку ціннісно-мотиваційну базу конвенційності, є більш стійким та виявляє вищу адаптивність неформальних механізмів соціального

контролю, які в тому числі здатні бути успішно використані для нейтралізації окремих груп криміногенних факторів, зміцнення національно-патріотичних засновків усупільнення. З метою розвитку громадянського суспільства, заснованого на релігійних цінностях важливо активно популяризувати приклади служіння ближнім. Один зі способів – створення соціальних і соціально-мережевих відео-роликів, що засвідчують допомогу бідним, знедоленим та всім, хто потребує. Така ініціатива може стати не лише нагадуванням про необхідність виконання заповідей на практиці, але й мотиватором для інших долучитися до справ милосердя.

Російсько-українська війна значно вплинула на українське суспільство, мобілізувавши його для допомоги армії та жертвам війни. Волонтерський рух став яскравим прикладом того, як громадянське суспільство може діяти в умовах кризи, виявляючи віктимолого-профілактичні властивості. Соціальні ініціативи та волонтерство мають стати невіддільною частиною розвитку громадянського суспільства, особливо в умовах війни. Спільна робота над розв'язанням соціальних проблем підсилює єдність нації та показує силу колективної солідарності.

Зрештою, громадянське суспільство, побудоване на заповідях Божих, має величезний потенціал для досягнення гармонії та справедливості в суспільстві. Війна показала, що єдність і солідарність можуть перетворити націю на непереможну силу, а Церква Христова допомагає формувати найкращих громадян через служіння ближнім і виконання Святого Євангелія на практиці. Об'єднання людей навколо цінностей віри та служіння є ключем до розвитку успішного громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гетьман Є. А., Мерник А. М. Сучасні теоретико-правові концепції громадянського суспільства. Теорія й історія держави і права. Вип. №3, 2011. С. 5–9.
2. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Х. : Право, 2017. 284 с.
3. Гурковський М. П. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії з інститутами громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична.* 2018. Вип. 4. С. 121–133.
4. Єремеев О. Громадянське суспільство, громадянська освіта та громадська думка в концепції корпоративного лібералізму Вільяма Лайона Макензі Кінга. *Empirio* 1. 2024. № 2. С. 25–34. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2024.1.2.25-34>.
5. Колодяжний М. Г. Реалізація стратегії громадського впливу на злочинність у зарубіжних країнах. *Проблеми законності.* 2015. Вип. 129. С. 217–223.

6. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків : Право, 2018. 228 с.

7. Колька Л. М. Роль організацій громадянського суспільства як бустера розвитку демократичної політичної культури на прикладі Закарпатської області *Politology bulletin*. 2023. Iss. 91. С. 328–340.

8. Horbatenko V. Sources and research methodology of modern Ukrainian-Polish relations. *Studia Politologica Ukraino-Polona. Rocznik nauk politycznych*. 2018. № 8. P. 51–57.

9. King W. *Industry and Humanity: A Study in The Principles Underlying Industrial Reconstruction*. Toronto, Boston and New York: Houghton Mifflin Company, 1918. 226 p.

10. Whitaker R. The Liberal Corporatist Ideas of Mackenzie King. *Labour / Le Travailleur* 2. 1977. 316 p.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024

Ivan V. KRITSAK,

Phd in Law, Associate Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Ihor S. POLYAKOV,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Tatiana An. SHEVCHUK,

PhD in Law, Associated Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

CIVIL SOCIETY AND CHURCH INSTITUTIONS IN THE SYSTEM OF COMBATING CRIME

In total, we analyzed more than 25 scientific articles in the Ukrainian scientometric space devoted to civil society. Trends and prospects for its development at the current stage of state life were identified through criminological retrospective. Criminological analysis of civil society problems allows us to reveal its offensive influence on political and social processes in Ukraine.

The main trends include the growth of citizen activity, strengthening public control and the development of legal education. The prospects lie in the implementation of best world practices, innovations and increased interaction with the international community, which will contribute to reducing the level of crime and strengthening civil society in Ukraine. It was established that the role of the church is significant in the mechanisms of informal social control in combating crime.

Key words: *crime, combating crime, civil society, spiritual and value approach, criminological analysis, war.*